

El cost de desatendre el sector primari

Francesc Reguant
Col·legi d'Economistes

Sandra Climent
Col·legi d'Economistes

Ricard Estrada

RESUM

L'escenari global està immers en un procés de grans transformacions vinculades a la recuperació dels equilibris mediambientals malmesos i lluitar contra el canvi climàtic. El repte és gegantí. L'agroalimentació o, en sentit més ampli, la bioeconomia estan al bell mig d'aquest procés. D'una banda com a proveïdor d'un producte essencial i crític i, d'altra banda, pel seu paper clau en relació amb el canvi climàtic, on juga un triple rol, com a part del problema, com a víctima i com a eina per a les solucions.

Malgrat aquesta importància estratègica cabdal la societat catalana, majoritàriament urbana, ha estat allunyada del sector primari i del fet alimentari. Quelcom que ha propiciat una reacció, des del desconeixement, de valoració utòpica de la natura, per una banda, i de desvaloració i culpabilització de les tensions mediambientals a l'agricultura, per altra banda. Aquesta opció està provocant impactes socials i econòmics que tenen una expressió en costos tangibles i intangibles. El document aporta informació amb l'ànim de generar una resposta correctiva.

Introducció

El segle XXI és hereu d'un extraordinari creixement econòmic global de més de dos segles. Un creixement de mirada curta i malversador, basat en l'extraordinari poder energètic dels combustibles fòssils i el desenvolupament paral·lel de la ciència i la tecnologia. Tanmateix, ha estat un creixement despreocupat de les conseqüències de l'abús descontrolat dels recursos i dels seus impactes sobre el medi ambient. Avui en recollim els resultats en forma de greus desequilibris mediambientals i amb el canvi climàtic com a principal preocupació. Les conse-

qüències de l'escalfament global ja les tenim a l'agenda immediata. A Catalunya hem viscut la gran sequera dels darrers tres anys, però arreu del món s'estan multiplicant els fenòmens meteorològics més extrems. Son els costos dels que ens parlava l'any 2007 l'informe dirigit per Nicholas Stern, el qual en les seves conclusions deia: *"Els costos del canvi climàtic pels països desenvolupats podran assolir diversos punts percentuals del seu PIB a mesura que l'ascens cada vegada més acusat de les temperatures provoqui un increment dràstic de la freqüència i la intensitat dels successos meteorològics extrems, així com altres canvis a gran escala"*.

Les previsions profundament negatives d'aquest model de desenvolupament han fet finalment reaccionar a la societat. Les cime-res contra el canvi climàtic i l'acord global sobre l'Agenda 2030 juntament amb els 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) en son l'expressió més manifesta de programació mundial vers la recuperació dels equilibris mediambientals. En la mateixa direcció la Unió Europea ha desplegat les diferents estratègies sota el paraigua del Green Deal Europeu. Tot plegat està configurant un dels més grans reptes de transformació de la societat.

La magnitud i gravetat del problema mediam-biental ha tingut una resposta de forta inquietud i de temor vers el deteriorament de la qualitat de vida assolida al món desenvolupat. Tal com explica Daniel Innerarity l'ansietat davant d'un fenomen de tal importància promou respostes senzilles, simplificadores i amb format d'urgència. Respostes que pretenen abastar el conjunt del problema per trobar-hi ràpides solucions. El camí més senzill per abordar-ho és a partir d'apropaments mecanicistes, amb algorismes causa-efecte. Descoberta la causa cal identificar el culpable. Mort el gos morta la ràbia. En aquest cas, des de la ignorància, un món predominantment urbà, per una banda, ha idealitzat la natura i, per l'altra, ha identificat els sistemes de producció primària sobre actius biològics com a destacats responsables del desgavellament mediambiental. D'aquesta manera s'ha esmorteït en part la prioritària atenció sobre la més decisiva raó de la desfeta mediambiental que no és altra que la combustió de combustibles fòssils.

Al sector primari li correspon la funció de gestionar amb finalitat productiva l'ecosistema de la infraestructura verda del planeta, és a dir, el conjunt d'actius biològics. Aquest sector posa els fonaments sobre els que es construirà tota

l'arquitectura empresarial de la bioeconomia. La producció d'aliments n'és el principal i crític producte com a energia necessària per a la vida, la salut i el benestar. Alhora, la bioeconomia esdevé la gran fàbrica de productes renovables. Lògicament, les interrelacions natura-agricultura son properes i constants. Això genera impactes negatius que cal minorar en el possible. Però, precisament, per abordar la substitució dels combustibles fòssils, l'activitat agrícola esdevé imprescindible.

En general, la consideració dels sistemes agroalimentaris s'ha de fer forçosament des de la complexitat. Cal que aquests sistemes desenvolupin la seva activitat amb pràctiques sostenibles i amables amb l'entorn. Però, cal, així mateix, que siguin capaces de donar resposta a la demanda crítica d'aliments. Alhora, és important que puguin ser assequibles a tota la població, aspecte que posa l'enfoc en els preus. Finalment, és imprescindible que els productors (pagesos, ramaders, etc.) puguin obtenir uns rendiments econòmics raonables. És a dir, sostenibilitat, suficiència, assequibilitat i viabilitat econòmica-social, son quatre vectors destacats de la producció agroalimentària sostenible. Però, son quatre vectors que no estan alineats, la resultant dels quals solament pot obtenir-se des de la complexitat. Una resultant que mai podrà satisfer plenament cap dels vectors des del seu únic punt de vista. És la complexitat que comporta produir aliments.

Tanmateix, aquest no ha estat el plantejament de diferents centres d'opinió davant la producció agroalimentària. S'ha caigut sovint en formulacions simples i moralitzants. Com a resultat de tot plegat, la realitat de l'agroalimentació ha quedat amagada i distorsionada. S'ha invisibilitat l'agricultura real i s'ha idealitzat una agricultura inviable i/o incapaç de proveir la demanda. Aquest fet ha propiciat decisions políti-

ques desorientades o contraproductives. Aquestes males decisions estan generant disfuncions importants a l'economia catalana i afectant a les capacitats pròpies per produir aliments, un factor clau de seguretat de proveïment alimentari.

El repte agroalimentari global

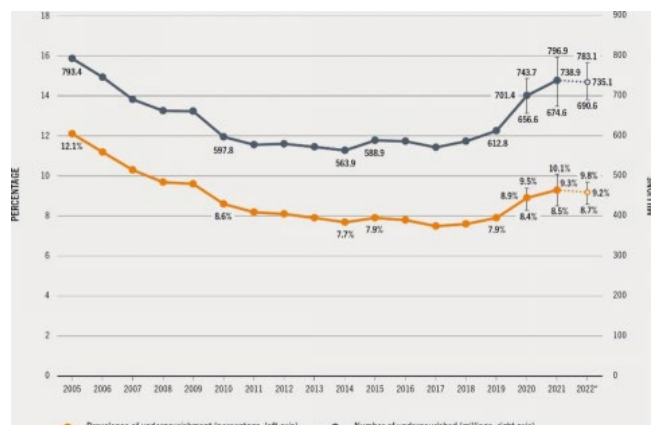
La seguretat del proveïment alimentari és la principal damnificada del creixement desordenat i despreocupat pel futur. L'escenari Segle XXI ve acompanyat d'un major desenvolupament econòmic i d'una població mundial creixent que està previst que arribi als 9.700 milions el 2050. Ambdós vectors comporten una major i més qualificada demanda alimentària. Per contra, un seguit de factors limiten els recursos i la capacitat productiva. Ens referim al canvi climàtic, al malbaratament i a diverses afectacions als equilibris mediambientals, tals com la pèrdua de biodiversitat i la contaminació de sòls i aigües.

Alhora la pandèmia de la covid i les guerres d'Ucraïna, Gaza i altres conflictes emergents són causa de noves tensions a l'àmbit alimentari. Les quals tensions, en cercle viciós, són alhora causa de majors conflictes, on les mancances en aigua i l'aliment són combustible.

L'expressió més colpidora d'aquestes tensions n'és la fam, el segon dels disset ODS. La pandèmia va provocar una sensible marxa enrere en la lluita contra la fam. El 2022 d'acord amb les darreres dades publicades per la FAO 735 milions de persones van patir fam, 122 milions més que el 2019. La FAO també aporta un altre indicador del 2021, s'estima que 3.100 milions de persones a tot el món (el 42 % de la població mundial), no es podia permetre una dieta saludable. La figura 1 detalla gràficament l'evolució de la prevalença de la desnutrició. Unes dades

que no poden amagar la gravetat del problema de la desigualtat.

Figura 1.- Evolució de la població desnodrida al món.

Font: FAO

L'evolució dels preus dels aliments i molt particularment dels cereals, com a primer aliment primari de la humanitat, assenyalen la tensió dels mercats alimentaris.

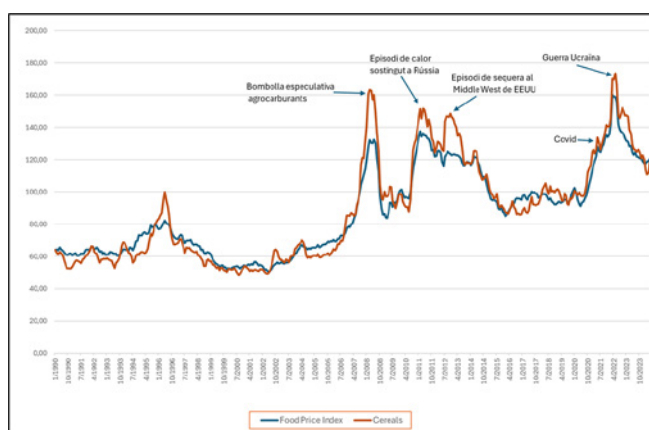
- Des de 2007 s'han succeït cinc agudes crisis de preus a partir de les causes que hem descrit: canvi climàtic, covid i guerra d'Ucraïna. La figura 2 descriu aquests moviments de preus. El 2007, com a resposta a l'impuls dels agrocarburants i ajudats per fons especulatiu, els preus dels cereals es varen quasi triplicar provocant diferents conflictes socials. L'impuls dels agrocarburants, van ser definits per Olivier de Shutter, llavors relator de la ONU sobre el dret a l'alimentació com a crim contra la humanitat. Malgrat que suposadament s'impulsaven per reduir les emissions de gasos efecte hivernacle, amb l'ànim de mitigar el canvi climàtic.
- El juny-juliol de 2010 el canvi climàtic va tornar a actuar, Rússia va sofrir una severa onada de calor que va afectar a la producció de blat. Un motiu més per la generació d'una bombolla

especulativa al mercat de futurs amb preus doblats. Pocs mesos després la població de Tunísia i Egipte es manifestava al crit de “pa i llibertat”. Fou la guspira de les guerres del Nord d'Àfrica. Unes guerres que varen generar onades migratòries i, de retruc a Europa, el creixement de l'extrema dreta.

- Dos anys després a 2012 una sequera al Mid-
dle West d'Estats Units va generar una nova
bombolla especulativa. El canvi climàtic se-
guia actuant.
- El 2020 la causa en fou la pandèmia de la co-
vid. el 2021 comença la guerra d'Ucraïna i el
2023 s'inicia la guerra a Gaza

Tot plegat és una mostra de la gran fragilitat dels mercats alimentaris, amb una volatilitat desconeguda des de finals de la dècada dels setanta del segle passat. Atès aquests fets cal pensar que les expressions més greus del canvi climàtic s'expressaran com a crisi alimentària.

Figura 2 Evolució de l'índex de preus dels aliments de la FAO.

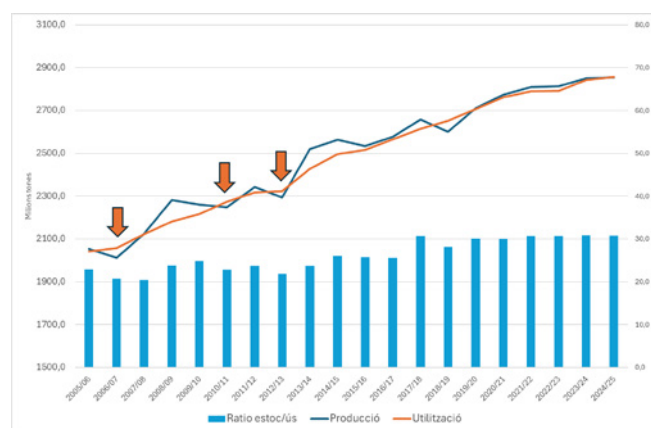

Font: Elaboració pròpia amb dades FAO

La fragilitat dels mercats alimentaris es pot observar també en la relació entre l'oferta i demanda de cereals tal com mostra la figura 3. S'observa el creixement constant de la demanda i oferta. Però, així com la demanda té una evo-

lució molt lineal, la oferta és significativament més erràtica. Donada la inelasticitat de la demanda dels aliments i dels cereals, en concret quant es produeix un desajust, es faciliten les condicions per a una bombolla especulativa de preus. Això va succeir el 2007, 2010 i 2012 coincidint amb les disrupcions vinculades a factors relacionats amb el canvi climàtic

Figura 3 Oferta i ús dels cereals a nivell mundial.

Font: Elaboració pròpia amb dades FAO

Entre els molts exemples possibles de la preocupació per les incerteses sobre el proveïment alimentari, Noruega ha desenvolupat un pla per disposar de reserves de cereals per alimentar la població durant tres mesos en una situació de dificultat. L'escenari d'una manca de proveïment per raons climàtiques, de conflicte polític o, fins i tot bèl·lic, té graus de probabilitat creixent. **Descuidar el proveïment alimentari com a preocupació estratègica seria avui una greu irresponsabilitat.**

El valor estratègic del sector agroalimentari català

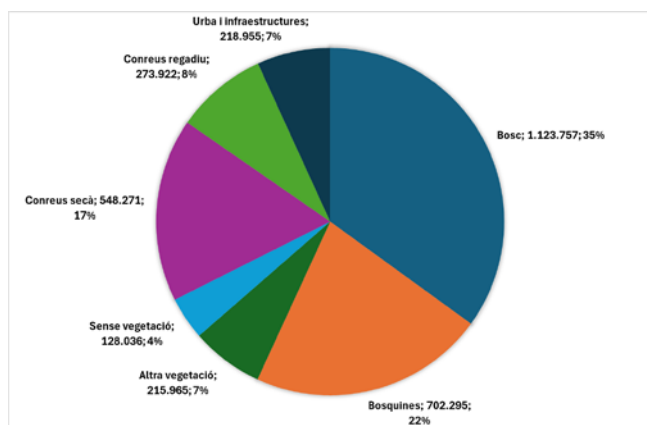
Catalunya, és un país amb dificultat per a l'agricultura. Amb una orografia molt complexa, molt muntanyosa, amb una pluviometria irregular, diversa i en general escassa. Aquesta configuració física li aporta una gran varietat de micro-

climes. El 50,5 % del seu territori té una pendent superior al 20 %, un factor que dificulta si no impossibilita una agricultura viable en àrees de muntanya. La seva realitat mediterrània li dona una gran irregularitat meteorològica, i consegüentment hidrogràfica. Afortunadament les altes cadenes muntanyoses esdevenen essencials per captar pluges que permetran formar rius relativament cabalosos que possibilitaran una interessant superfície de regadiu.

Aquestes característiques físiques del territori identifiquen la singular dificultat de la seva agricultura que solament compta amb una quarta part del sòl per a conrear. La superfície de conreu per càpita de Catalunya és la meitat de la mitjana europea.

Catalunya és, ahora, un país de boscos, poc gestionats i moderadament productius segons espècies i localitzacions. La seva superfície forestal ocupa el 64 % de la seva superfície (figura 4). Com a conseqüència, atesa l'elevada densitat de la població catalana, el grau d'autosuficiència alimentària és significativament baix, a l'entorn del 40%. Ahora, el 32% del territori és gestionat com a superfície mediambientalment protegida, quelcom molt allunyat de la major part de països d'Europa

Figura 4. – Distribució de la superfície de Catalunya segons ús.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca

L'agricultura depèn bàsicament de la qualitat del sòl i de la disponibilitat d'aigua. El regadiu aporta el 70% de la producció a partir del 36% de les terres conreades. Tanmateix, per salvar el baix grau d'autosuficiència alimentària, s'ha optat per la producció ramadera intensiva, la qual basa la seva producció en la compra virtual de la terra i l'aigua que no té en forma d'aliments primaris pel bestiar (soja i blat de moro, bàsicament) als països que tenen terra i aigua en abundància. Aquest enfocament ha convertit Catalunya en un país on la ramaderia ocupa un paper destacat. Ahora, la ramaderia intensiva estableix una relació simbiòtica amb els conreus extensius del voltant, quelcom que ha permès sostenir l'agricultura a àrees de secà i amb gran dificultat.

El sector agrari català té, a les superfícies que disposa de regadiu, una important producció fructícola, citrícola i de planta ornamental a més d'una limitada producció d'hortícola. A regadiu, també, produeix els conreus extensius de blat de moro i farratges. Als darrers anys hi ha una creixent incorporació de la fruita seca i olivera en regadiu amb plantacions intensives o híper-intensives. Al secà, tot i que compta amb major extensió, els rendiments són baixos. Els conreus són els adaptats a certs graus d'aridesa on destaca la vinya, l'olivera i la fruita seca (molt menys productiva que en regadiu) i cereals d'hivern. El regadiu de Catalunya usa el 70% de l'aigua regulada, un ús millorable però imprescindible. L'aigua és un mitjà de producció essencial de l'agricultura atès el seu rol per a la realització de la fotosíntesi.

Pel que fa a la ramaderia, la producció és bàsicament intensiva i està plenament incorporada al mercat global, tant pel que fa a la compra d'inputs per a l'alimentació animal via importació (bàsicament blat de moro i soja) com per la venda del producte via exportació (principal-

ment carn de porc). El producte ramader principal és el porc, seguit del boví i les aus. Té també importància la producció de llet i d'ous. Cal, però, no desmerèixer el pes de la ramaderia extensiva o semi-extensiva amb un rol afegit de sosteniment de prats i pastures i defensa dels nostres boscos. El consum d'aigua de la ramaderia és un 2 % de l'aigua regulada.

L'agroalimentació catalana és el primer sector manufacturer de Catalunya i és un dels més importants clústers agroalimentaris europeus. És el tercer sector en valor de les exportacions catalanes, amb una balança comercial agroalimentària equilibrada, amb una taxa de cobertura de 103,97 % l'any 2023. La vinculació i interrelació entre sector primari català i la indústria alimentària catalana és molt alta, fins al punt que, segons l'informe de Carme Poveda en base al marc input-output solament el 13,8% dels inputs de la indústria alimentària provenen de l'estranger.

El sector agroalimentari està immers en una important transformació vers la integració horitzontal i vertical i la seva modernització amb la incorporació de les més avançades tecnologies vers la precisió i la sostenibilitat. Les fronteres entre primari i secundari es van desdibuixant en la doble direcció aigües amunt i aigües avall. D'una banda, des del sector primari s'avança en transformació industrial i distribució o be, en sentit contrari, des de la distribució s'estableixen relacions directes amb el sector primari. Alhora, el sector agroalimentari incorpora cada cop més els serveis, ja sigui com a forma empresarial de realitzar l'activitat o incorporant serveis turístics, de restauració i altres a la seva activitat. Son expressió de la fortalesa d'aquest sector la Fira Alimentària, una de les fires alimentàries més importants del món i Mercabarna com a hub alimentari europeu en aliments frescos. Catalunya lidera la

indústria de transformació alimentària d'Espanya amb un pes relatiu del 22,4% sobre el conjunt espanyol. Segons Alimarket entre les 10 primeres empreses alimentàries espanyoles quatre tenen la seu a Catalunya i, entre les 100 primeres 21 d'elles estan ubicades a Catalunya.

La complexitat de la relació entre natura i agricultura

El procés vers una agricultura sostenible podria comparar-se amb una operació de cor. En aquest tipus d'intervenció una dificultat crítica és que totes les actuacions a realitzar s'han de fer mantenint viu el pacient. A la producció agrària sostenible totes les actuacions vers la sostenibilitat estan condicionades pels vectors de suficiència, assequibilitat i viabilitat agroalimentària. És a dir, cal, d'una banda, evitar el màxim possible els impactes sobre els sistemes naturals, però cal atendre la totalitat de la demanda alimentària a uns preus raonables que permetin a tota la població accedir als aliments que necessiten i, finalment, cal que els actors que hi participen obtinguin uns ingressos adequats que garanteixin la seva viabilitat econòmica i social.

Conscient d'aquesta complexitat l'IPCC (Grup intergovernamental d'experts sobre el canvi climàtic) afirma: *"Moltes opcions de l'agricultura, silvicultura i altres usos del sòl (Agriculture, Forestry and Other Land Use, AFOLU) proporcionen beneficis per a l'adaptació i mitigació que es podrien augmentar a curt termini a la majoria de regions. La conservació, millora de la gestió i restauració de boscos i altres ecosistemes ofereixen la part més important del potencial de mitigació econòmica, amb una reducció de la desforestació a les regions tropicals on hi ha el potencial més gran de mitigació sobre el total. La restauració d'ecosistemes, la reforestació i l'aforestació poden requerir compensacions a*

*causa de les demandes competidores sobre la terra. La minimització de compensacions requereix enfocaments integrats per assolir múltiples objectius, inclosa la seguretat alimentària. Les mesures pel costat de la demanda (canvi a dietes saludables sostenibles i reducció de la pèrdua/malbaratament d'aliments) i la **intensificació agrícola sostenible** pot reduir la conversió dels ecosistemes i les emissions de metà i òxid nitrós, alliberant terres per a la reforestació i restauració d'ecosistemes.* És a dir, l'IPCC reclama la restauració dels ecosistemes, la reforestació i l'aforestació, però és conscient que una actuació en aquest sentit pot comportar tensió en la seguretat de proveïment alimentari. Conscient d'això parla de compensacions i aposta per la "intensificació sostenible", un concepte ja defensat des de més d'una dècada per la FAO. L'any 2023 l'IPCC ha incorporat aquest concepte en el seu informe.

Reguant i Farràs s'apropen a aquest concepte des de quatre vectors que sumen:

- Agroecologia o aprendre de la natura per produir millor: Producció agrària ecològica, integrada, regenerativa, biocontrol, bioestimulants, ramaderia extensiva.
- Intensificació o fer més amb menys: Millora genètica, biotecnologia, regadiu, ramaderia intensiva, dins dels límits mediambientals
- Precisió o eficiència per reduir impactes mediambientals: Digitalització, reg eficient, agricultura i ramaderia de precisió i gestió forestal sostenible amb ordenació planificada.
- Reducció de les causes d'emissions: Bioeconomia circular, proximitat, reducció de malbaratament, consum més vegetal, proteïna alternativa.

Causes del menyspreu i desatenció de l'agricultura

Malgrat la claredat dels documents de l'IPCC, un sector important de l'ecologisme ha fet una lectura simplista i no ha comprès el profund significat de la unió en un mateix concepte de les paraules: intensificació i sostenible. Al seu lloc ha sobrevalorat l'agroecologia i ha oblidat la problemàtica emergent de inseguretat de proveïment alimentari i altres productes de la bioeconomia. Aquesta visió simplista ha tingut una important acollida en la cultura urbana, per desconeixement de la complexitat, per allunyament de la realitat i sovint barrejat amb l'estètica de les formulacions idealistes.

Tanmateix, aquest menyspreu té antecedents. Les formes despectives vers la pagesia provenen de molt temps enrere tot i que amb l'emergència del problema mediambiental aquest ha guanyat intensitat. L'ex-ministre Manuel Pimentel ho expressa amb dures paraules: "Sembren dir-los culpables. Els agricultors, ramaders i pescadors, espanyols i europeus són menyspreats, menysvalorats, quan no obertament insultats, com a retrògrads, paràsits, rèmores, enemics del medi ambient i maltractadors d'animals(...) una societat que vol aliments abundants, sans i barats, però sense agricultura ni agricultors; carn sense ramaderia ni ramats, peix sense pesca ni pescadors. Una societat que protesta per l'encariment de preus dels aliments, alhora que prohibeix transvasaments, persegueix granges o qüestiona regadius..."

És cert que hi ha hagut pràctiques agràries inadequades, de la mateixa manera que n'hi ha hagut a la majoria de sectors econòmics. Però també és cert que el sector està realitzant un ràpid procés vers la sostenibilitat. Per exemple, fa pocs anys va modificar totes les granges per

millorar el benestar animal, ara d'acord amb la UE està eixamplant de nou l'espai dels animals; els antibiòtics estan molt controlats; el nou decret de fertilització orgànica permet controlar i evitar abusos en dejeccions ramaderes; s'estan tancant obligatòriament les basses i s'està iniciant la construcció de plantes de biogàs; els projectes i els recursos vers el reg eficient i de precisió estan en marxa.

Desinformacions

Tot seguit s'exposen un seguit de desinformacions que condicionen la opinió sobre el sector agroalimentari, sobre els seus potencials estratègics i sobre les seves hipotètiques responsabilitats en els desequilibris mediambientals actuals. Opinió desinformada que es poden transformar en decisions inadequades.

1. Emissions de gasos efecte hivernacle (GEH)

desajustades. El sistema alimentari és la causa d'aproximadament un terç de les emissions de gasos d'efecte hivernacle (GEH), però aquesta dada, sovint exposada contra l'agricultura, es refereix al conjunt de la cadena alimentària, des de l'origen fins a portar l'aliment a taula. D'aquest conjunt, el sector agrari generaria a Catalunya un 12 % d'aquestes emissions. Caldria afegir-hi els impactes produïts per la desforestació o canvis en l'ús del sòl on una part molt important correspon a la producció d'agrocarburs i on cal descomptar l'aportació dels boscos presents com a embornal de CO₂. Tanmateix, sorprèn la menor preocupació pels dos terços restants d'emissions de gasos efecte hivernacle vinculats a la combustió de combustibles fòssils des d'altres sectors de producció, serveis o benestar domèstic (habitatge, calefacció o refrigeració, etc)

En qualsevol cas, el sector primari aporta beneficis mediambientals i serveis ecosistèmics d'adaptació i mitigació de l'escalfament global.

Però, indefectiblement, l'activitat agrària, pesca i forestal tindrà impactes amb la natura ja que gestiona natura. Uns impactes que, tanmateix, s'han i es poden esmoreir

2. Producte Interior Brut (PIB) agrari insignificant.

Repetides vegades des de persones qualificades, economistes i representants polítics hem sentit comentar amb menyspreu el PIB de l'agricultura. Tanmateix sorprèn la manca d'informació que acompanyen aquestes opinions. En primer lloc, el sector primari és la base del conjunt agroalimentari, fins i tot, tal com ja s'ha exposat, cada cop és més difícil delimitar sector primari de indústria alimentària. Per exemple, una granja d'un ramader és sector primari, però una de les moltes granges que son propietat de les integradores son indústria alimentària?

Però, d'acord amb les dades proporcionades per IDESCAT de 2021 (les darreres desglossades al moment d'escriure aquestes pàgines), el sector agroalimentari és el primer sector manufacturer, la indústria alimentària és la primera indústria catalana i l'agricultura està per sobre d'una llarga llista de sectors (Taula 1). Analitzem el detall del Valor Afegit Brut (VAB) dels sectors manufacturers (incloent l'agro-forestal i pesquer):

- La indústria alimentària té un VAB a preus bàsics del 3,07%, cap altre sector manufacturer està per sobre d'aquesta xifra.
- El VAB de l'agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca és el 0,93%. El qual sumat a la indústria alimentària suma 4% que és el valor del VAB agroalimentari.
- Per sobre del 0,93% del sector primari hi ha la indústria química amb el 2,43%, la fabricació de material de transport té un VAB de 1,93%, la fabricació de productes metàl·lics l'1,40%, l'energia el 1,53% i els productes farmacèutics el 1,35%.

- Tanmateix, per sota del 0,93% de l'agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca hi ha els següents sectors: tèxtil (0,91%), fusta i paper (0,85%), arts gràfiques (0,37%), cautxú i plàstics (0,80%), fabricació amb minerals no metàl·lics (0,47%), metal·lúrgia (0,33%), productes informàtics i electrònics (0,39%), materials i equips elèctrics (0,45%), mobles (0,52%), reparació de maquinària i equips (0,70 %), potabilització i distribució d'aigua (0,33%).

Taula 1 - Valor Afegit Brut sectors manufacturers de Catalunya.

VALOR AFEGIT BRUT SECTORS MANUFACTURERS	2021(p)	
	M€	%
Valor afegit brut total	222.986	100,00%
Sector agroalimentari (Agro + Industria)	8.921	4,00 %
Indústries alimentació, begudes i tabac	6.851	3, 07%
Indústries químiques i refinació petroli	5.411	2,43%
Fabricació material de transport	4.302	1,93%
Energia elèctrica, gas, vapor i aire condicionat	3.421	1,53%
Fabricació productes metàl·lics, exc. maquinària	3.129	1,40%
Fabricació productes farmacèutics	3.019	1,35%
Sanejament, gestió residus i descontaminació	2.345	1,05%
Fabricació maquinària i equips ncaa	2.169	0,97%
Agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca	2.070	0,93 %
Indústries tèxtils, confecció, cuir i calçat	2.025	0,91%
Indústries fusta i paper	1.893	0,85%
Fabricació productes cautxú i matèries plàstiques	1.787	0,80%
Reparació i instal·lació maquinària i equips	1.562	0,70%
Mobles i indústries manufactureres diverses	1.164	0,52%
Indústries altres productes minerals no metàl·lics	1.042	0,47%
Fabricació materials i equips elèctrics	1.005	0,45%
Fabricació productes informàtics i electrònics	862	0,39%
Arts gràfiques i suports enregistrats	831	0,37%
Captació, potabilització i distribució d'aigua	740	0,33%
Metal·lúrgia	730	0,33%
Indústries extractives	192	0,09%

Font: IDESCAT

Hom pot preguntar-se perquè hi ha xifres tan baixes al VAB. La resposta és senzilla, perquè ho hem convertit tot en serveis. El vertader valor d'un sector està en el clúster empresarial que li facilita els inputs i serveis diversos. En el cas de l'agroalimentació fins al consumidor a la llar i al restaurant s'acosta a un terç de la despesa. Cenyint-ho a la producció, transformació i distribució, segons dades publicades per la PRODECA (Promotora d'exportacions agroalimentàries) el PIB agroalimentari seria el 19% de Catalunya.

3. L'agricultura gasta molta aigua.- La frase té un rerefons implícit de malbaratament. L'aigua és la matèria prima de l'agricultura. Sense aigua no és possible la fotosíntesis. El verb usat a la frase no és adequat, l'agricultura no gasta, en qualsevol cas podríem dir que usa l'aigua, aigua que retorna al medi per evaporació o infiltració vers els aqüífers subterranis. Tanmateix el destí d'aquesta aigua és produir aliments per a la població. Per tant, qui usa finalment aquesta aigua és el consumidor d'aliments. Sense aigua aquests aliments no haurien sigut possibles.

Es cert, tanmateix, que el regadiu tradicional usa més aigua que altres formes de regadiu tecnològicament avançades. Cal doncs avançar en la modernització dels regadius, tal com s'està pel camí de fer-ho

4. El regadiu és un atemptat ecològic.- Sota aquest crit es va posar en crisi el Segarra-Garrigues fins a limitar-li la seva viabilitat. Però, sense el regadiu no seria possible proveir de suficients aliments a la població mundial. El regadiu és una eina contra el canvi climàtic, ja que apropa la producció i evita importacions. És la millor eina de desenvolupament rural i resiliència agrària. El regadiu reté la població al territori. En situacions de sequera important, com les que hem viscut,

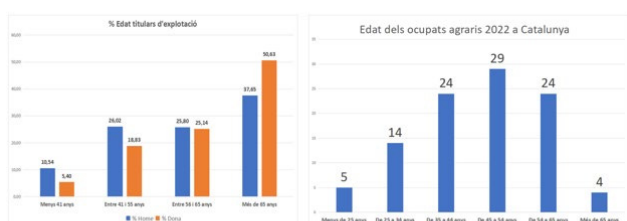
el regadiu, gràcies a les reserves dels pantans, endarrerix molt de temps la pèrdua de producció per manca d'aigua. No es pot considerar un atemptat ecològic una eina que és imprescindible per la supervivència de bon part de la humanitat. Cal delimitar els usos per criteris mediambientals però, dins d'aquests límits la seva necessitat i importància és sens dubte essencial i crítica

5. La ramaderia és la causa de la sequera. - La ramaderia catalana consumeix solament el 2% de l'aigua regulada. Cal, però, tenir en compte l'aigua necessària per produir els aliments del bestiar. Aquesta aigua Catalunya la compra, en bona part, de manera virtual (en forma de blat de moro i soja), a països que en tenen en abundància.

6. Els pagesos son molt vells. - Aquesta és una mentida estadística. Les dades que es publiquen des dels organismes públics adients sobre l'edat dels pagesos es refereix als titulars de la PAC. Aquests son en una part important propietaris jubilats que, malgrat no tenir activitat agrària, mantenen la titularitat fins a la mort per poder seguir gaudint dels ingressos de la PAC a modus de complement de la jubilació. Els ocupats agraris, en canvi tenen una piràmide d'edat similar a altres sectors, tal com pot observar-se a la Figura 5.

Figura 5.- Edat dels titulars de la Política Agrària Comú (PAC) i edat dels ocupats agraris.

Titulars de la PAC versus Ocupats agraris

Font: elaboració pròpia amb dades DACC i Seguretat Social

Aquesta desinformació, malgrat ser sostinguda -incomprensiblement- per sindicats i organitzacions pageses, ha fet molt mal a la imatge de la pagesia al assimilar-se a una situació sense futur i endarreriment. Alhora, aquesta defensa de la titularitat més enllà de la ocupació real ha estat un factor desincentivador per al relleu generacional. La reforma 2023-27 de la PAC ha posat les bases per modificar aquest fet al reforçar els condicionants del pagès genuí

7. Es un sector endarrerit. - El sector agroalimentari ha desenvolupat uns increments de productivitat molt alts des de la meitat del segle passat. Les migracions del camp a la ciutat a l'entorn dels anys 50 als 80 en són un dels seus efectes. Avui al mig de la revolució digital, biotecnològica i bioeconòmica el sector agroalimentari està en plena transformació tecnològica. Amb la sostenibilitat com a objectiu està avançant en l'automatització, eficiència i precisió. Per donar una certa idea d'aquest progrés la taula 2 indica el nombre d'empreses del sector agroalimentari que durant l'any 2022 van destinar recursos específics a la innovació

Taula 2.- Percentatge d'empreses innovadores del sector agroalimentari.

Enquesta de innovació a les empreses. INE2022

Sector agroalimentari	% empreses que innoven		
	Totes	Primari	Indústria
Empreses de 10 a 49 empleats	12,79	7,57	13,05
Empreses de 50 a 250 empleats	25,55	13,96	43,13
Empreses de més de 250 empleats	47,97	34,49	71,35
Totes les empreses	15,61	8,44	19,63

Font: INE

8. Sector dependent dels ajuts. - L'existència dels ajuts estructurals de la PAC ha sigut argument per a la desqualificació i menyspreu des de la població no agrària. Aquest tema ha

estat la base de múltiples opinions negatives contra el sector primari, algunes de les quals es podrien qualificar de bullying. Les expressions contra els ajuts han sigut des del rebuig al considerar-ho una situació de privilegi injustificada a argumentacions de justificació com la almoïna vers la desvalgut. En el fons de moltes opinions hi ha la consideració menyspreu de manca d'enginy del sector per desenvolupar una activitat viable.

Aquesta és una seriosa desinformació ja que el destí dels ajuts estructurals sempre ha estat el consumidor. Tal com exposa l'article 39 del tractat de Roma els ajuts varen néixer per garantir el proveïment a tota la població, per estabilitzar els preus i per aconseguir uns preus moderats dels aliments per a tota la població. Per poder assolir aquests objectius calia la participació del pagès com a perceptor dels ajuts. Un ajut estructural a la pagesia abaixa els preus i estabilitza a determinat nivell els mercats agraris. De la mateixa manera per obtenir una sanitat gratuïta cal disposar d'uns equips sanitaris de metges i infermeres. En aquest cas tothom s'identifica com a beneficiari dels fons destinats a aquesta funció.

Fets disfuncionals més destacats

Les desinformacions, per ignorància o per interès, han tingut una severa repercussió en la imatge i la valoració de la importància del sector primari. Des d'una imatge deteriorada i mal informada s'han propiciat respostes al si de les polítiques públiques que són econòmica i socialment difícils de justificar. Aquestes opcions polítiques esbiaixades han tingut costos tangibles i intangibles a les que seguidament ens referirem. Tot seguit destaquem, com a exemples, algunes de les opcions inadequades que han generat importants costos i han fet perdre no poques oportunitats.

a) Planificació del territori sense considerar l'agricultura com a ubicació en sentit propi

El 17 de juny de 2019 es va aprovar la Llei d'espais agraris. Aquesta llei té per objecte "Preservar i protegir els espais agraris, com un recurs natural essencial per a la producció d'aliments i d'altres productes – bens i serveis – i per llur viabilitat econòmica, i com un element de conservació de la cultura, la biodiversitat i els diferents ecosistemes naturals, que són la base del desenvolupament sostenible que ajuda a garantir la salut i el benestar dels humans, els animals i les plantes".

La llei és especialment explícita i contundent sobre la necessitat de donar seguretat jurídica a un sòl que té una finalitat amb sentit propi que és la producció agrària. Tanmateix, malgrat la claredat de la formulació de la Llei s'ha estat incapaç o no s'ha volgut desenvolupar el Reglament que permetria la seva aplicació.

Mentrestant s'han anat produint greus ocupacions del sòl agrari, de secà i regadiu, per atendre altres activitats o funcions.

b) Intocabilitat dels boscos.-

Els terrenys forestals ja siguin arbrats o espais pradencs o erms, ocupen el 64 % de la superfície de Catalunya, consegüentment tenen un impacte molt fort sobre el paisatge i també sobre la riquesa de l'ecosistema general. Des d'una cultura de base urbana, allunyada de la realitat socio-econòmica del sector agroforestal, s'ha prioritzat el concepte paisatge i el concepte natura com elements intocables, descuidant la complexitat dels ecosistemes forestals on cal incloure-hi les demandes econòmiques i productives. En un entorn humanitzat com el nostre, s'ha d'afrontar, necessàriament, la gestió del paisatge i de la natura mantenint un equilibri racional entre la natura/

paisatge i l'ecosistema humà urbà i l'ecosistema rural/agrari. És a dir, crear una "conllevar" entre els valors socials/econòmics i l'ecologia. Sense oblidar que l'espai forestal és el millor embornal del carboni i, per tant, el gran aliat per reduir el diòxid de carboni de l'atmosfera contaminada.

Efectivament, la no gestió del medi, sobretot en un entorn fortament humanitzat, fa molt vulnerable el sistema natural que volem sostenir. Per evitar-ho, és a dir, per defensar aquest medi natural i mitigar els riscos dels incendis forestals, cal fer actuacions per mantenir la funció dels ecosistemes naturals i, alhora, garantir la convivència social i l'activitat econòmica en aquest medi. Això implica entre altres qüestions actuar amb molt seny a través d'una gestió silvícola adequada. Així, cal recordar que "tallar un arbre no és un delict", com alguns han predicat i cal afirmar, contundentment, que per tenir cura del bosc cal tallar arbres. El Dr. Martí Boada ho diu d'aquesta manera: "Fer una gestió sostenible d'un bosc no és un sacrilegi, com defensen, de bona fe, alguns mestres i conservacionistes". Al contrari, cal recuperar el valor econòmic dels nostres boscos per defensar-los. S'ha d'avançar vers un paisatge més resilient, amb un mosaic agroforestal, recuperant el pasturatge i l'agricultura dins del bosc (plantes aromàtiques, viverisme forestal, vinya, fruits del bosc) i molts altres usos del bosc com a gran font de productes renovables: fusta per a la construcció, paper, productes d'ús industrial, energia (biomassa, pelet, encenalls, etc.).

Des de diferents posicions polítiques i culturals s'ha intentat posar ordre a la confrontació entre els conservacionistes i els gestors forestals sostenibles però aquesta és una tasca que ha anat acompanyada de no poques

dificultats. És, en aquest sentit, paradigmàtic el fracàs d'en Nicolas Hulot, ex-ministre de la Transició Ecològica i Solidària de França entre el 17 de maig de 2017 i el 4 de setembre de 2018. És també motiu de reflexió les vacil·lacions sobre la governança (als diferents àmbits europeu, espanyol i català) conjunta o separada entre les polítiques agroalimentàries i mediambientals. A vegades la incomprensió i el desconeixement de la importància de la gestió forestal i la seva implicació en els equilibris mediambientals desborda la més elemental racionalitat. Val la pena esmentar el cas del president del Estats Units d'Amèrica, en George W. Bush (2001-2009), que davant d'uns episodis d'incendis forestals -agost de 2003- a l'estat d'Arizona (34.000 ha cremades) va sentenciar: "Si talem tots els boscos, no tindrem més incendis forestals". Això va ser un acudit o un desconeixement preocupant?

En resum, cal establir relacions sostenibles amb el nostre entorn atapeït i assetjat per la persistent pressió antròpica. Cal atendre la funció dels corredors biològics i la defensa de la biodiversitat. Tanmateix, alhora, s'ha de valorar el cost de la intocabilitat dels sòls forestals i cal ser conscients que aquestes infraestructures verdes són un element vital per la producció d'aliments i altres productes renovables, a més d'embornal de CO₂, etc. Per exemple, la benintencionada introducció de l'os i el llop a zones de pastura posen en risc l'activitat ramadera. Per tant, cal cercar formes que permetin l'equilibri entre l'activitat agroforestal i la cura dels boscos i els terrenys forestals. Sobretot, considerant que tenim episodis negatius cíclics no desitjables, com sequeres, pluges i calamarsades, calorades, pertorbacions ambientals, fenòmens catàstrofics que el canvi climàtic està intensificant.

Canal Segarra-Garrigues.-

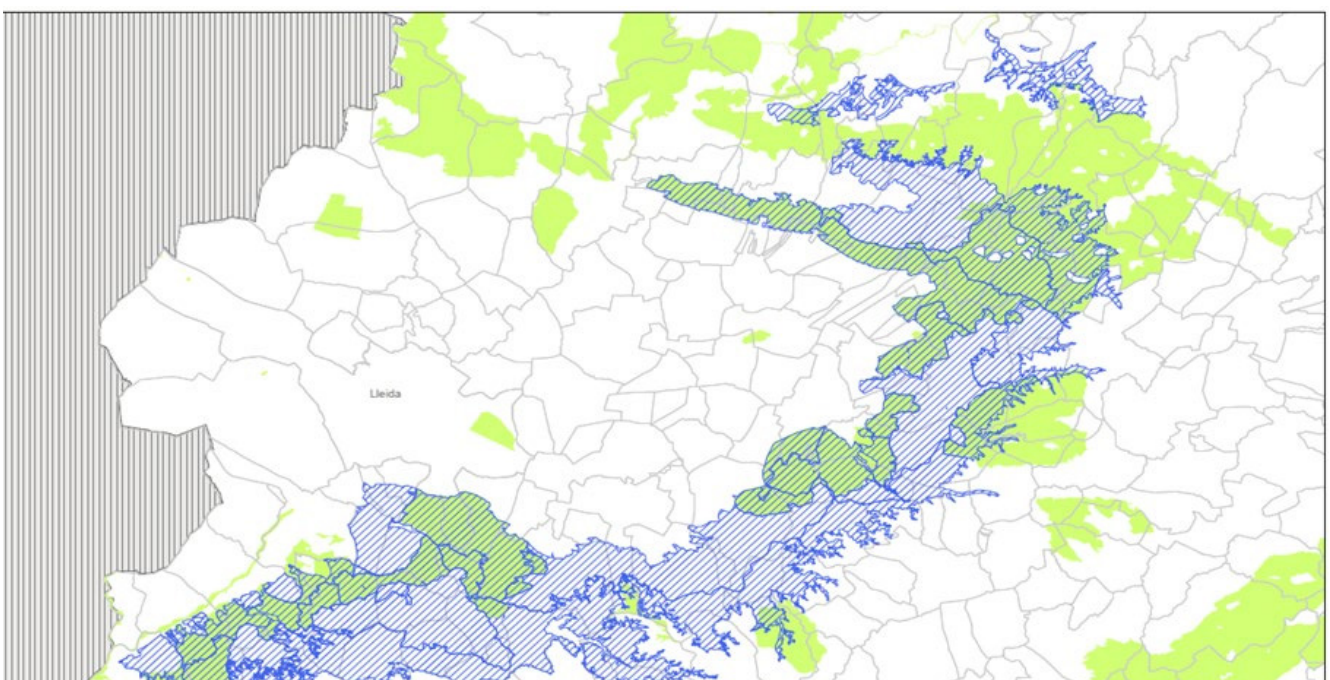
El Canal Segarra-Garrigues és una de les infraestructures més importants construïdes els darrers trenta anys a Catalunya i és un ambiciós projecte hidràulic sense precedents, salvant els Canals d'Urgell d'importància territorial similar. Alhora es tracta d'un projecte tecnològicament avançat i amb respecte acurat sobre els condicionats mediambientals i les orientacions de la Directiva Marc de l'Aigua. El projecte, a més del regadiu pretén resoldre el problema d'aigua potable a un seguit de poblacions i facilitar aigua per a usos ramaders i industrials. És a dir, un projecte ambiciós per dinamitzar una àmplia zona de secà a les comarques de Lleida.

Tanmateix, d'un perímetre de 81.376ha regables, per raons mediambientals relatives a la defensa de les aus, com a Zona d'Especial Protecció de les Aus (ZEPA), es varen descartar per al reg 12.731ha. Es van delimitar també un seguit d'altres zones ZEPA amb majors o menors limitacions per al re-

gadiu que sumen 21.452ha. Dins d'aquestes ZEPA una àmplia part de 13.579 ha queda limitada a cereals d'hivern sempre que, després d'uns assajos (que encara no s'han pogut realitzar) es comprovi la compatibilitat amb la conservació de les aus. En resum, el 42% de l'àrea cultivable del Segarra Garrigues son ZEPA amb prohibició del reg en una part i, en l'altra, amb alts condicionants i baixes dotacions per a una agricultura viable. Aquest alt grau d'afectació a una zona de regadiu és insòlita. No existeix un fet semblant arreu del món.

Les zones ZEPA són múltiples i estan distribuïdes al llarg de tot el perímetre tal com mostra la figura 6. Hom pot imaginar-se les dificultats d'un projecte de regadiu amb aquestes afectacions mediambientals. Cal observar que la major part de les ZEPA estan situades a l'Oest, a les àrees més baixes d'altitud i més planes, precisament les que permetrien un reg amb menys despesa energètica i més facilitats pel conreu.

Figura 6.- Mapa de les àrees de reg del Canal Segarra-Garrigues afectades per les àrees ZEPA

El projecte Segarra-Garrigues va néixer acompanyat, des del primer moment, d'una forta polèmica. Contra el projecte hi havia grups ecologistes locals, grups NIMBY, professors que des de l'àmbit universitari apostaven per la orientació industrial de l'aigua i, en un primer moment, la Unió de Pagesos que va sumar complicitats amb ecologistes pensant que des d'aquesta posició podria aconseguir millors condicions econòmiques d'accés al regadiu. Però, sobretot, contra el projecte hi havia Iniciativa per Catalunya, formació política que podríem considerar populista, que llavors formava part del govern Tripartit i regentava el Departament de Medi Ambient. El resultat fou afegir dificultats al projecte amb seriosa reducció de capacitats de regadiu posant en risc la seva viabilitat.

El rebuig al Segarra-Garrigues es va instal·lar a l'imaginari col·lectiu d'amplis sectors culturals de Catalunya. Des d'aquesta posició, els *fake news* es varen multiplicar. Es van exagerar problemes, es van donar informacions falses i es va instal·lar un assetjament moral contra els defensors del projecte.

Des del Departament de Medi Ambient, es gestionava l'encaix del projecte a la Unió Europea mentre es manifestava públicament la hostilitat contra aquest. Moltes de les opcions preses no es poden explicar d'altra manera que considerant una intenció conscient per debilitar i fer inviable el projecte.

Des de criteris respectuosos i conscients de la problemàtica ambiental però conscients de les demandes socials que cal atendre, entre les quals de manera destacada la seguretat del proveïment alimentari, es poden fer les següents preguntes:

- Calia que Catalunya tingués en aquells moments tres o quatre vegades més zones protegides en defensa de les aus que la majoria

de països d'Europa?

- Perquè calia posar tantes zones ZEPA a l'àrea de regadiu del Segarra-Garrigues quan, fora de l'àrea Segarra-Garrigues, hi ha terrenys, que son de secà i no es regaran mai, amb superfícies més grans equivalents (amb els mateixos ocells)?.
- Quina justificació tècnica hi havia per ubicar les ZEPA a les millors terres de regadiu quan la opció a terres més altes és més exigent en energia i per tant generarà més emissions GEH?.

Segons l'estudi d'impacte socioeconòmic del Segarra-Garrigues les pèrdues estimades per l'aplicació d'un conjunt de mesures considerades desequilibrades o basades en desinformacions podien arribar a:

- Pèrdua en valor de la producció agrícola potencial en 102 milions d'euros anyals.
- Pèrdua de valor afegit pel conjunt d'impactes al territori en increments d'activitat directes i indirectes de 153 milions d'euros.
- Pèrdua de potencials per a l'alimentació humana en 206.190 persones.
- Pèrdua de nous ocupats pel conjunt d'activitats directes i indirectes de 5.749 persones, afectant així a la sostenibilitat social del projecte.
- Major risc d'abandonament de terres de conreu per manca de viabilitat
- Posada en risc la viabilitat del projecte

Aquestes eren les previsions però la realitat ha estat encara més preocupant. La realitat a 2024 del grau de desenvolupament del Segarra-Garrigues és pot resumir amb la següent informació:

- Hectàrees regables: 31,172. El 38% de l'àrea Segarra-Garrigues
- Hectàrees amb conveni: 21.054, El 67% de

l'àrea finalment regable.

- Hectàrees amb reg: 13.244. El 42% de l'àrea finalment regable

Avui més enllà de les ZEPA hi ha un seguit d'espais que segueixen tenint dificultats administratives per implantar-hi el regadiu. És el cas, per exemple, de l'àrea de Plans de Sió, pendent d'un estudi de compatibilitat mediambiental a realitzar amb uns condicionants que el fan pràcticament impossible de realitzar.

En relació al canal Segarra-Garrigues la societat catalana s'hauria de plantejar un "reset" que permetés revisar des dels orígens algunes decisions que es varen prendre en contextos ideològitzats. Caldria recuperar des de la serenitat una infraestructura que és avui imprescindible per atendre els reptes estratègics vinculats en la seguretat del proveïment alimentari i els nous riscos que incorpora el canvi climàtic.

c) Plaques solars a regadiu

Tal com s'ha exposat, Catalunya té un molt baix grau d'autosuficiència alimentària i, per tant té una molt elevada dependència d'un mercat alimentari global sotmès a notables incerteses. Per raons estratègiques ja comentades els recursos per proveir aliments tenen una alta criticitat. En aquest context el sòl agrari esdevé un actiu essencial i, per tant, no s'hauria de perdre ni una hectàrea de superfície agrària productiva, però, encara menys, de superfície regable. Des de la FAO s'ha vingut advertint de la necessitat d'evitar la competència entre l'energia i els aliments, atès la criticitat d'ambdós. En realitat, energia i aliments no tenen perquè interferir-se i, pel contrari, poden col·laborar.

Tanmateix, tot i que l'impuls de les energies renovables és essencial per a fer front al canvi climàtic, en aquest tema Catalunya hi porta un destacat endarreriment. Per supe-

rar aquest retard amb urgència s'han buscat les opcions més fàcils i ràpides i s'ha posat la mirada en el sòl agrari. D'alguna manera, es vol resoldre amb urgència l'error de la manca de previsió, planificació i capacitat resolutiva dels poders públics pel que fa a les energies renovables, amb un nou possible error que, acabarà incrementant la inseguretat alimentària de Catalunya.

Tot seguit s'exposa el recorregut legislatiu realitzat per abordar les energies renovables a Catalunya:

a) Decret llei 16/2019, del 26 de novembre, de mesures urgents per l'emergència.-

En el seu article 9 d'aquest Decret llei indicava que les plantes fotovoltaïques no es podien col·locar en els espais següents:

- En sòls de valor agrològic alt o d'interès agrari elevat (textualment: «La no afectació significativa a sòls de valor agrològic alt o d'interès agrari elevat»).
- En aquelles terres on hi havia projectes d'implantació de nous regs o de transformació dels existents promoguts per l'Administració (textualment: «La no afectació a àmbits inclosos en projectes d'implantació de nous regs o de transformació dels existents promoguts per l'Administració, excepte que es tracti de plantes destinades a l'autoconsum»).

Els sòls d'interès es van definir en funció de la classificació de sòls de valor agrològic en les classes I, II, III i IV, establertes en el sistema d'avaluació que consta a la informació cartogràfica oficial de Catalunya.

En les classes I i II es va admetre excepcions però d'amplitud limitada, en canvi, en les classes III i IV el límit era una quantitat de SAU (Superfície Agrària Útil) comarcal, és a dir, el 10 % de la superfície de secà, i el 5 % de la su-

perfície de regadiu. Per a les classes de la V a la VIII no s'apliquen limitacions.

b) Un nou Decret llei 24/2021 DECRET LLEI 24/2021, de 26 d'octubre, d'acceleració del desplegament de les energies renovables distribuïdes i participades.

Consolida les limitacions ja establertes al Decret llei 16/2019

c) El Decret llei 5/2022, del 17 de maig, de mesures urgents per contribuir a pal·liar els efectes del conflicte bèl·lic d'Ucraïna a Catalunya i d'actualització de determinades mesures adoptades durant la pandèmia de la COVID-19 fa modificacions importants. Dona facilitats a la ocupació de terres de regadiu o aquelles que son en projectes de transformació. En concret el seu article 2 suprimeix la lletra f de l'apartat 1 de l'article 9 del Decret llei 16/2019, del 26 de novembre (abans: «La no afectació a àmbits inclosos en projectes d'implantació de nous regs o de transformació dels existents promoguts per l'Administració, excepte que es tracti de plantes destinades a l'autoconsum») un canvi que afecta a milers de ha. Ahora es limita l'ocupació a regadiu en un 5% municipal, no comarcal com s'establí.

Cal preguntar-se el perquè d'aquesta legislació permissiva amb la destrucció de terres de regadiu per a substituir-les per plaques solars i el perquè de la reforma del decret llei 5/2022 que eixampla extraordinàriament els terrenys disponibles per a l'energia fotovoltaica en terrenys en projecte de regadiu. Qui i perquè està interessat en ocupar les terres de regadiu per substituir els conreus per plaques solars?:

- Uns dels actors interessats en són les companyies elèctriques i instal·ladores de fotovoltaica. Les terres de regadiu són terres planes o aplanades, a més el regadiu va acompanyat de creixement demogràfic i per tant amb

molta probabilitat hi hauran facilitats per a la connexió a la xarxa general. La propietat de les terres de regadiu, està molt més concentrada, gràcies a la concentració parcel·laria, de forma que amb l'acord amb menys propietaris es disposa de més hectàrees. Per a les empreses d'energia fotovoltaica optar pel sòl agrícola és optar pel que és més fàcil i més barat, sempre que es desconsideri el valor estratègic del sòl agrari. La duració d'aquestes plaques s'estima en vint anys. Després dels quals les terres hauran quedat inutilitzades per recuperar el conreu o caldrà una forta inversió per recuperar-les.

- Alhora, els Ajuntaments poden obtenir més ingressos fiscals que obtindran de tal opció.
- També, alguns pagesos veuen la manera de rendibilitzar unes finques amb uns lloguers superiors a la rendibilitat agrícola.

Construir una infraestructura de regadiu és una operació costosa, llarga i complexa. És una operació que requereix concentració parcel·laria, acords, negociació, tecnologia i grans inversions. Darrere de les superfícies de regadiu s'han compromès importants recursos públics i privats que convé no malmetre. La competència entre dos actius estratègics crítics com són l'energia i l'alimentació no s'hauria d'haver produït mai. Cal recordar les paraules de Graziano de Silva, antic director general de la FAO: «hem de passar del debat d'aliments contra combustibles a un debat sobre aliments i combustibles». Aplicant-ho al tema que ens afecta, vol dir que cal impulsar la producció d'energia fotovoltaica però sense competir amb «l'energia» alimentària.

Pimentel es refereix també a l'ocupació de sòl agrícola per fotovoltaica o agrocarburants: "Fa uns anys es va aixecar una forta polèmica pels cultius destinats a biocombustibles. Es va argumentar que, existint encara fam al món, no

s'havia de dedicar sòl agrícola per a la producció energètica, en tant que es reduiria la producció d'aliments. I raó tenien. Per què, doncs, acceptem encantats i sense cap debat que es destinin milers d'hectàrees fèrtils a la instal·lació de panells fotovoltaics?"

D'alta banda, cal observar que hi ha lloc suficient per posar les plantes solars sense afectar l'espai agrari. Observem les diverses opcions:

- Terrats dels habitatges
- Terrats de les naus industrials i espais de parcs industrials
- Infraestructures viàries
- Terres ermes
- Canals de regadiu
- Flotant en estanys de regadiu o als embassaments
- A nous espais forestals provinents de l'abandó agrícola
- Com a tallafocs als boscos

La pèrdua de sòl agrari suposa la pèrdua d'un actiu estratègic crític. Significa la destrucció d'un recurs insubstituïble. Suposa el malbaratament d'unes infraestructures estratègiques i el malbaratament dels recursos humans, tècnics i econòmics destinats a donar resposta a una de les necessitats més essencials de la població: els aliments. Des de l'opinió dels redactors d'aquest document aquest fet seria denunciabla legalment.

d)Recuperar terres abandonades mentre es destrueix regadiu

Paral·lelament al desplegament legal per al foment de les energies renovables amb autorització d'un percentatge d'ocupació de terres en regadiu i aquelles que estan en procés de transformació a regadiu, la Generalitat de Catalunya va aprovar el Decret 169/2023, de 12 de setembre, del procediment per declarar

una parcel·la agrícola i ramadera en desús i del funcionament del Registre de parcel·les agrícoles i ramaderes en desús

L'objecte d'aquest Decret és "regular el procediment per declarar una parcel·la agrícola i ramadera en desús i el funcionament del Registre de parcel·les agrícoles i ramaderes en desús, amb la finalitat d'assolir una reducció significativa dels espais agraris que es troben en estat d'abandonament. També té per objecte regular l'arrendament forçós de la parcel·la declarada en desús."

Amb aquesta finalitat, almenys una vegada l'any, s'obrirà una convocatòria pública per tal que les persones interessades puguin accedir a l'arrendament de les parcel·les inscrites en el Registre i destinar-les a l'activitat agrària.

L'arrendament podrà ser forçós mitjançant l'expropiació temporal del dret d'usdefruit, si hi ha la negativa de la persona titular de la parcel·la agrícola o ramadera declarada en desús a subscriure el contracte d'arrendament o hi ha contradiccions sobre el domini de la mateixa.

Aquesta iniciativa del Govern de la Generalitat ve acompanyat d'una lectura positiva d'impuls a l'agricultura davant de la urgència i necessitat de disposar d'un recurs crític com és el sòl agrari per la producció d'aliments. El decret ho descriu així: "La pèrdua de sòl productiu, a més de la repercussió en la producció d'aliments i matèries primeres, comporta la destrucció d'un bé limitat i escàs que, atesa la seva formació, deriva d'un procés extremament lent i es pot considerar que no és un recurs renovable. El progressiu i constant abandonament de l'activitat agrària per part de moltes persones titulars d'explotacions provoca la disminució de la superfície agrícola utilitzada i, per tant, la corresponent dava-

llada del potencial productiu. Per tant, s'han d'introduir mesures normatives per reconduir aquesta situació, amb el disseny de mecanismes que permetin ampliar la base territorial de les explotacions, i millorar així les seves expectatives de viabilitat econòmica”

Sembla que no hi hauria res a objectar davant d'una proposta en format positiu. Tanmateix, de manera sorprenent, aquest decret contrasta amb el fet que s'hagi obert la porta a destruir legalment milers d'hectàrees de regadiu, tal com s'ha exposat en l'apartat anterior. Cal recordar que una hectàrea de regadiu aporta de mitjana aproximadament vuit vegades més valor econòmic que una hectàrea de secà. Una hectàrea de terrenys abandonats però recuperats segur que haurà de requerir un suport financer addicional del sector públic.

Es un contrasentit destruir el que aporta valor (regadiu) i donar suport al que requereix un suport complementari (finques abandonades). Talment sembla una opció desenfocada per “compensar” la destrucció de terres de regadiu.

Reconduir aquest tema requeriria, en primer lloc, prohibir la ocupació de terres de regadiu o en expectativa de regadiu. En segon lloc, aportar les terres en desús com a opció preferent per a la instal·lació de plaques solars. Solament, després d'aquestes dues opcions precedents s'hauria de poder destinar recursos a la recuperació de terres agrícoles d'acord amb la intenció del decret 169/23

e) Gestió de la sequera

La sequera 2021-2023 ha estat el fenomen climàtic més destructiu dels darrers anys a Catalunya. La gestió de la sequera no ha estat aliena a aquesta desvaloració del sector que produeix els aliments. Per exemple, les

mesures establertes en l'escenari d'emergència, establien que se suprimia el 80 % de l'aigua per a usos agrícoles, el 50 % per usos ramaders, el 25 % per usos industrials i un 25 % per a usos recreatius. Afortunadament les pluges varen arribar a temps però cal destacar durant la sequera la nul·la afectació al turisme, el desconeixement molt tardà a ciutat del problema que estava arribant, el retard en l'aplicació de mesures efectives, però la penalització de l'agricultura des del primer moment i, com a fet més impactant, la previsió en escenari d'emergència de reducció del 50 % de l'aigua per a usos ramaders. Cal recordar que la ramaderia consumeix només un 2 % de l'aigua regulada i es tracta bàsicament d'aigua de boca pel bestiar, la reducció del 50 % de l'aigua a la ramaderia suposava la mort o sacrifici de la meitat de la cabana. Des del punt de vista econòmic el suïcidi del sector agroalimentari català, tal com hem exposat, el primer sector productiu de Catalunya. Cal pensar que per desconeixement es va assimilar agricultura i ramaderia. L'aigua reduïda per a l'agricultura servia per conservar la vida dels arbres. En canvi l'aigua reduïda per la ramaderia implicava la mort dels animals. Els errors en relació al món agroalimentari són freqüents per desconeixement i desatenció ideològica.

El catedràtic emèrit de la Universitat de Barcelona Narcís Prat anuncia el col·lapse del sistema de regadiu. Però les dades reals demostren que el regadiu ha permès salvar les collites quan a secà la sequera ha suposat el desert. Les xarxes de regadiu, amb poca o aigua suficient, permeten aprofitar l'aigua provinent dels nostres sistemes pluviomètrics irregulars i obtenir unes collites necessàries. Sovint s'oblida que sense aigua no hi ha aliments i l'aigua i els aliments són els productes crítics i indispensables per a la vida.

f) Parcs agraris entesos com a espais naturals protegits

El Consell de Protecció de la Natura el 1966, va definir per primera vegada la figura del Parc Agrari: *Un espai obert i delimitat, el propòsit del qual és facilitar i garantir la continuïtat de l'ús agrari, preservant-lo de la incorporació al procés urbà, impulsant programes específics que permetin desenvolupar el seu potencial econòmic mediambiental i soci-cultural, i protegir el patrimoni natural del seu entorn.* Des de llavors aquesta figura ha estat desenvolupada amb l'acompanyament del corresponent Pla especial urbanístic que valida aquest model de gestió del territori periurbà. Aquest és el cas del Parc Agrari del Baix Llobregat, el Parc Agrari de Sabadell, el Parc Agrari de Gallecs, entre altres.

La convivència entre el sòl urbà i el sòl agrari és un fet que perdura en el temps i malgrat que hi han lleis que pretenen ordenar les prioritats de l'ús del sòl, sorgeixen interessos que malden per imposar-se i canvien les planificacions inicials, sense les compensacions que haurien de ser preceptives. Darrerament tenim el cas de l'ampliació amb superfície de la Zona d'Especial Protecció de les Aus (ZEPA) al Parc Agrari de Baix Llobregat que era de 935 hectàrees a 2.372 hectàrees. Fet que condició el desenvolupament de l'activitat agrària inicial. En aquest cas i en altres també hauria estat una bona oportunitat per aplicar la Llei d'Espais Agraris del 2019. Però, com que el corresponent reglament que la desenvolupa no ha estat aprovat, el sòl agrari queda desprotegit del seu dret jurídic inicial i s'obvia que un parc agrari és una part de la infraestructura de producció alimentària del país, que cal preservar i consolidar.

Arribats a aquest punt sembla com si les lleis que protegeixen els espais agraris haguessin nascut per raons estètiques, per desviar la mi-

rada i evidenciar que no hi havia cap intenció de tenir-les en compte. El menyspreu a l'agroalimentació atorga justificació per a qualsevol disfunció estratègica. La desvaloració porta a considerar el sòl agrícola/forestal de Catalunya un espai a l'espera de fer alguna altra cosa. Però, a més, en el cas del Parc Agrari del Baix Llobregat es confon l'objecte de protecció. Un Parc Agrari neix per protegir de manera específica l'espai agrari i la producció agrària. No és una zona mediambientalment protegida de manera singular. La protecció mediambiental hi és present com en qualsevol espai agrari. Aquesta protecció prové del bon ús de les tècniques agràries atenent a les normes reguladores generals vigents.

Curiosament, s'utilitza sovint el concepte de les produccions de proximitat o de km 0, com a conceptes equivalents al de sostenibilitat, però mentrestant es destrueix l'agricultura de proximitat de manera sistemàtica. Es justifica la requalificació dels sòls vers ZEPA argumentant que es mantindrà una agricultura sostenible. Aquesta és una desinformació, doncs el pes dels condicionants mediambientals definits impossibiliten una agricultura competitiva i sostenible, és a dir, una agricultura moderna i de precisió com correspon al moment actual. Al contrari, s'orienta la producció cap a una agricultura "tradicional o de pessebre" que ara és inviable.

Avançar vers un món sostenible s'ha de fer des de la complexitat i entendre alhora, vectors contradictoris, tant els que són respecte a la biodiversitat, com la disponibilitat dels recursos crítics com l'energia, l'aigua i els aliments. La sostenibilitat requereix encertar en els equilibris, no destruir-los.

Els costos de la desatenció

Els costos d'aquesta desatenció al sector primari son en molts aspectes intangibles o molt difícils d'avaluar amb precisió. Tanmateix, temes intangibles tal com el sentiment de marginació i l'estat d'ànim dels agricultors pot servir de munició per a unes protestes pageses capaces de paraitzar el país amb uns costos econòmics ben importants i tangibles.

Efectivament, l'allunyament o deformació de la realitat del sector primari des del imaginari col·lectiu català no és innocu. Les males decisions sobre aspectes crítics de l'economia i la societat generen costos directes o fragilitats que esdevindran costos quan els recursos desaprovats esdevinguin imprescindibles. La pèrdua sistemàtica i despreocupada de terra agrícola i el menyspreu al regadiu afecta a la garantia estratègica de la seguretat de proveïment alimentari. Suposen, en alguns casos, pèrdua d'oportunitats i pèrdues econòmiques, del qual el Segarra Garrigues n'és l'exemple més paradigmàtic. El malbaratament de recursos estratègics s'expressa de forma impactant en la destrucció d'infraestructures de regadiu per instal·lar-hi plaques solars (no en el cas l'agrivoltaica). Algunes decisions exposades generen fragilitat estratègica de Catalunya front els embats de l'actual procés de transformació tecnològica i mediambiental. La sobreprotecció del medi natural del qual es reclama la seva intocabilitat posa en risc aquest mateix medi natural al fer-lo més vulnerable. Alhora, suposa el desaprovament d'uns recursos renovables que necessitem.

El sector primari és essencial pel sosteniment de l'equilibri territorial, el seu desmantellament forma part de les raons que estan empobrint i despoblant les àrees rurals. Alhora, l'injust tractament de la imatge del sector primari

aporta desencís i vulnerabilitat econòmica i emocional dels agricultors, ramaders, pescadors i forestals.

Tot i que aquest menyspreu al sector primari és especialment agut a Catalunya, aquest tema no és, només, un producte local. Els autors francesos F. Purseigle i B. Hervieu expliquen com les crítiques que reben els pagesos francesos com a suposats causants de contaminació son "difícils d'assumir quant els agricultors han seguit fidelment el full de ruta que se'ls hi va assignar al començament dels anys 1970: fer de França una gran potencia agrícola" Aquests autors afirmen que "el 'malestar agrícola' es nodreix avui de l'existència d'una crisi latent a l'agricultura francesa, emmascarada d'alguna manera pel terme 'agribashing' (interpretat pels agricultors com un menyspreu per lo agrari)"

A Espanya és especialment contundent l'opinió de Miquel Pimentel, enginyer agrònom i exministre del govern de l'Estat. En paraules seves: *"Com ens alimentarem si no volem agricultura, ni ramaderia, ni pesca? A dia d'avui no tenim respostes a aquestes preguntes incòmodes. Únicament sabem que, cada dia que passa, com humanitat, ens odiam una mica més, alhora que odiam cada cop més als que treballen la terra per donar-nos de menjar perquè no s'adeqüen al nostre imaginari d'un món rural destinat, segons sembla, exclusivament al passeig i al somriure."* En l'opinió d'aquest autor arribarà la "venjança del camp" en forma de preus alts. De fet les darreres manifestacions pageses de la primavera passada ens donen el primer avis.

En resum, caldria una reflexió i una reorientació de les prioritats. S'estan posant en risc actius estratègics del país, entre ells precisament els propis recursos naturals. Cal una transformació cultural que incorpori la complexitat en la seva mirada, recuperi el valor del sector que

ens alimenta i ens aporta solucions renovables. Tot plegat, cal una bona planificació estratègica des de la claredat dels objectius mediambientals i formalitzar un marc jurídic robust que validi el sòl agrari, però amb els peus a terra i el respecte garantit als actors essencials del proveïment alimentari.

Com a necessària reflexió després de la revolta pagesa la presidenta de la Comissió Europea Úrsula von der Leyen ha impulsat un diàleg estratègic sobre el futur de l'agricultura europea. Com resultat d'aquest diàleg s'han publicat unes conclusions el setembre de 2024 que resumeixen les orientacions de futur de la següent manera:

1. El moment del canvi és ara.
2. La cooperació i el diàleg en tota la cadena de valor alimentària són fonamentals.
3. Les mesures polítiques han de ser coherents i crear entorns favorables potents basats en sinergies fructíferes.
4. La producció alimentària i agrícola té un paper estratègic en el nou context geopolític com a part essencial de la seguretat europea.
5. El paper dels joves en l'agricultura i les zones rurals i la diversitat dels sistemes alimentaris i agrícoles europeus són un actiu important.
6. La sostenibilitat econòmica, ambiental i social es pot reforçar mútuament.
7. Els mercats han d'impulsar la sostenibilitat i la creació de valor en tota la cadena i interioritzar millor les externalitats.
8. Les oportunitats de la tecnologia i la innovació s'han d'aprofitar per donar suport a la transició cap a sistemes agroalimentaris més sostenibles.
9. El canvi cap a dietes equilibrades, més saludables i sostenibles és essencial per a una transició exitosa.

10. Les zones rurals atractives són d'importància crucial per a la seguretat alimentària, la viabilitat futura de la societat i la democràtica liberal

Des de la Comissió Europea s'assenyalen encertadament la necessària valoració del món agroalimentari, l'impuls a la seva transformació des dels equilibris econòmics, socials i mediambientals. És un bon resum per reorientar els camins conjunts i sinèrgics que cal emprendre a la societat catalana en relació al sector primari i alimentari.

Epíleg

La distància cultural de la població catalana -de base majoritàriament urbana- respecte a la complexa realitat del sector agroalimentari no és un fet sense importància. Hem pogut observar com els costos aparentment intangibles, expressats en forma de bullying social o simplement desconeixement i desatenció, tenen conseqüències ben tangibles fruit de decisions desorientades. Que això passi respecte al sector agroalimentari, el primer sector manufacturer de Catalunya, no és una bona notícia econòmica.

La seguretat de proveïment alimentari (food security) és una preocupació creixent a nivell global. El canvi climàtic està provocant tensions en producció i en l'equilibri oferta-demanda. Des de 2007 serioses crisis de preus dels cereals s'han anat succeint amb el rerefons del canvi climàtic. Recentment, el desgavell dels peus de l'oli, el sucre, el cafè, etc. va allargant una llista de desequilibris. La llarga bombolla de preus del porc, que a Catalunya aparentment ens afavoreix, però acaba comportant processos d'integració accelerats que trenquen estructures productives i debiliten

capacitats de resiliència de l'agricultura en dificultat. Desconèixer aquesta realitat és el millor camí per equivocar-se.

Tanmateix, equivocar-se, quan el comerç internacional entra en processos importants de redefinició i reconstrucció de rutes de proveïment i de comercialització, és encara més greu. Molt aviat ens adonarem -si és que encara no ho hem fet- de l'error d'haver limitat la capacitat competitiva de l'horticultura mediterrània; d'haver destruït terres de regadiu per mor d'una energia fotovoltaica necessària, però que no s'ha de situar mai sobre les infraestructures que ens aporten la major producció alimentària competitiva; d'haver festejat irresponsablement amb ideologismes sense visió ni de la realitat ni de consciència del futur; d'haver portat a la inviabilitat una infraestructura moderna i imprescindible de regadiu com és el Segarra-Garrigues; d'haver debilitat l'autoestima dels nostres pagesos i ramaders a partir de la culpabilització des de utopies desarrelades de la complexitat de la producció d'aliments sostenibles, suficients, assequibles i viables.

Ara és demà, deia Martí Pol, però a Catalunya ens falta consciència d'això. Hem preferit refugiar-nos en un imaginari col·lectiu sobre l'agroalimentació que desdibuixa la realitat i ens dificulta el futur. Malgrat tot, encara som a temps de corregir però cal reorientar prioritats i actuar amb l'energia que es mereix el repte.